

Gestul

Glasul nuanțat, expresiv, care se proiectează și se mlădiază cu dibăcie și grație gravă în profunzimile spațiului, distinge destul de net pe un actor de celălalt într-un spectacol de teatru la microfon. În scenă, însă, un actor nu este niciodată reprezentat suficient numai de glas, chiar dacă vocea păstrează, fără nici o îndoială, o însemnătate de prim rang în recomandarea interpretelor, în susținerea talentată a partiturilor lor.

Apar în completare esențială mișcarea, gestul. Fără să fim încredințați pînă la capăt că „materia teatrală pură este pantomima“ (cum susținea într-un loc cunoscutul om de teatru italian Anton Giulio Bragaglia, întemeietorul celebrului „Teatro degli Indipendenti“), trebuie să acordăm acestui aspect fundamental al activității actorului și recunoașterea și respect.

Pornind de la asemenea considerente, am apreciat ca foarte interesant și folositor — pentru pregătirea, pentru existența profesională a interpretului — un studiu urmărit nu demult la Școala superioară de muzică, teatru și dans din Essen. Studenții de la secția de artă dramatică au prezentat un spectacol-pantomimă (care dura aproximativ o oră) pe o temă de John Steinbeck. Demonstrația făcută era plină de sinceritate, de autenticitate, refuzînd surisurile fardate, ferindu-se de posibilele ostentații declarative, retorice ale mișcării.

Dar mi-am pus totuși unele întrebări, care mergeau dincolo de acest exercițiu instructiv, meritoriu și indispensabil în formarea viitorilor slujitori ai scenei.

Desigur că gestul poate însoți, și însoțește adesea, cuvîntul, subliniindu-i, întărindu-i acestuia din urmă sensurile, semnificațiile. Și în asemenea situații, gestul nu poate fi considerat pleonastic, fiindcă nu repetă în mod simplu ideea propusă de cuvînt, ci îi pune în valoare o serie de accente, o amplifică.

Gestul posedă însă și o anumită independență față de cuvînt, deoarece el poate semnifica și în afara limbajului articulat. Uneori, el vine, astfel, în completarea necesară a cuvîntului. Alteori, apare ca un fel de replică în mișcare, care contrazice cele rostite de un actor sau altul. Pe această cale, pot fi întâlnite și „dialoguri“ destul de desfășurate ale gesturilor, care intră în divergență, polemizează, solicită reflecții serioase, îndeamnă la concluzii logice.

Mergînd mai departe, mi-aș permite să cred că există chiar și un „subtext“ al gestului. Sînt momente în care actorul face în scenă anumite mișcări, determinînd în sfera sensibilă, în mintea spectatorului nașterea unor alte imagini decît cele exprimate direct.

Acceptînd ideea bunei dependențe și a posibilei independențe a gestului față de cuvînt, acreditîndu-i existența „subtextului“ și a „dialogurilor“ în care funcționează în exclusivitate, îi recunoaștem într-un fel și registrul amplu de manifestare scenică și foarte marea importanță în teatru. De aceea, sîntem datori să refuzăm considerațiile rudimentare care-i conferă gestului numai dreptul de a fi o simplă anexă a cuvîntului. Și, în consecință, putem vorbi cu convingere despre un adevărat limbaj al gestului.

Dar de aici pînă la fetișizarea gestului și situarea teatrului în zona unică a „limbajului vizual“ este un drum extrem de lung și cu totul eficient. În primul rînd, nu există nici o adversitate de principiu, ci numai o predestinare fericită de asociație creatoare între limbajul articulat și limbajul gestului. În al doilea rînd, de dragul teatrului și al minunatei sale polivalențe expresive, nu putem rămîne azi nici la exclusivitatea cuvîntului în dauna gestului, dar nici la exclusivitatea gestului în dauna cuvîntului.

De altfel, tentativele sterile de a înlocui, pe un parcurs lung sau complet al spectacolului, limbajul articulat prin mișcare, au produs reprezentații de teatru... mare mutilat. Înlocuind în mod artificial cuvîntul prin gest, acesta din urmă a devenit nu numai inexpressiv, ci și prolix, repetîndu-se plicticos, bătîml pasul pe loc, în măsura în care funcțiile sale specifice nu puteau suplini pînă la ultima limită limbajul articulat.

Să ne speriem acum de primejdii pe care le poate întîmpina folosirea amplă a gestului în teatru? Desigur că nu. Să ne fie frică, însă, în continuare de cei care, înzestrați cu o imensă lipsă de talent, au disponibilitatea tuturor exceselor și confundă, încurcă lucrurile, fără nici o credință, fără dragoste pentru arta de la luminile rampei. Această, fiindcă numai armonia și bunele proporții dintre cuvînt și mișcare, armonie și proporții determinate de liniile directoare ale poeziei cuprinse și în filele textului dramatic și în acelea ale unui inspirat caiet de regie, conduc la teatru, la teatru autentic.